

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Ioan. Petri Maffei, Bergomatis, E Societate Iesv,
Historiarvm Indicarvm Libri XVI.**

Maffei, Giovanni Pietro

Antverpiae, 1605

Inhambanes Et Manomotapa.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11473

ANNO Christi nati ineunte 1560, Consalvus Siveria Lusitanus cum Sociis duobus Goa discessit in regna, quæ dicuntur Inhābanis & Manomotapa, Sofalam inter & Mosambicū, in extimis Africae oris ad Bonæ spei promontoriū posita; ut nationibus illis Evangelium nunciaret, quod concionatorū inopia nunquā probè cognoverant. Regio utiq; auro abundat, sed eare admodū emittitur, ea locorū insalubritas ac pestilētia, ea rerum ad victum ac valetudinem pertinentium est difficultas. Faveoli quippe & oryza præcipuo sunt in honore mensarum. Itaque ut primū Inhambanem attigere, in morbū incidere ita gra-

Rex cum familia, proceribus ac populo penè toto, sacro fonte relustratur.

uem, ut Consalvus omnium natura valentissimus, oculorū acie vehementer heberata fractisque viribus, propemodum extinctus sit. Vbi paulo melius habere cæperunt, ad urbem regiam Tongen iter intendunt; ibique Regem unā cū uxore, sorore, liberis, cognatis, regniq; proceribus, populo denique penè toto intra paucos dies magna omnium gratulatione atque letitia sacro fonte lustrarunt. Rex Constantini, Regina Catherinæ, soror Elisabethæ nomen assumpsit. Inde Consalvus Manomotapam ire pergit, Sociis apud Regem relictis, qui statim eadē assumptioni MARIÆ virginis sacram exædificandam curarunt; quorum alter cū, ex imbecillitate corporis, cœli intemperiem diutius ferre non posset, redire in Indiam est coactus; alter, Andreas Ferdinandus nomine, ampliùs biennium in illis locis, quanquam graui iam ætate, versatus est. Et quoniam non modò regio infelix, & maximè sterilis, sed etiam incolæ, quos vulgò Casras appellant, inhumani & moribus asperi, ac monitorum impatientes serè sunt; Andreas & morbo frequenter implicitus, & fame graui sæpe vexatus, in populis erudiendis colendisq; multas minas & contumelias pertulit, magnumq; cū aliàs adiit vitæ discrimen, tum quibusdam præsertim diebus, cū Casres armati se ad ludos & sacra nefaria comparassent. cui spectaculo cū Rex ipse affuturus esset, cognita re Andreas eò se contulit, ardeatq; amore Domini, ingens edidit facinus: apparatus omnem sacrorum suis ipse manibus ita disturbavit atque dissoluit, ut pedibus etiam proculcaret. Dum hæc ab Andrea gerun-

Templū Mariae virginis sacrum. Andreas Ferdinandus.

Andrea ingens facinus.

tur,

tur, interea Consalvus Mosambico insula superata, Lusitanis circiter sex comitantibus, oram biremi legens, ad Ma-fuæ fluvii ostium, leucas nonaginta à Mozambico processerat, cum atrox adeò repente coorta tempestas, ut magnam aquæ vim acciperet naus, omnesq; de se actum iam prorsus putarent, in genua procumbente; Consalvo, manibusque & oculis sublatis in cælum, suppliciter deprecante, sedatur atque comprimitur. Inde exscensione facta, die qui fuit Diuo Hieronymo sacer, plicatilis ara in ipso littore ad sacrificium exstruitur, ira vehementi Solis ardore, ut calceati Lusitani ipsius quam pedibus calcabant terræ calorem ferre vix possent, Consalvo autem inter sacrificandum ex toto capite pustulæ erumperent: quas cum ad curandas medicamenta suppeterent, præclaro sui ipsius odio incensus cuncta repudiavit, seque naturæ duntaxat sanandum permisit ac tempori. Triduum ibi morati, pergunt tranquillo mari ad Colimanem fluvium. ibique rursus aduerso vento repente vexati, & in ipso fluvio subeundo valde periclitati, ad Mingoaxanem Giloæ regem amicum Lusitanorum contendunt, ab eoque benignè ac liberaliter accepti, facta etiam promulgandi Euangelii potestate, quòd Rex, tametsi Maurus, Mahometicos tamen ritus superstitionesque negligeret, & religionem Christianam toto suo regno disseminari magnopere cuperet: diutius tamen ibi non substiterunt, quòd ad Manomotapæ Regem festinarent, quoad Christum adiuncto, finitimos reges longè viribus atque auctoritate inferiores facillè ad eadem sacra perducì posse cõfiderent. Ex eo loco ad annem ingentem Cuamam tendunt, leucas à Sofala triginta, vbi rursus periculosa procella in Lindè proximum sinum compulsis, tredecim dies steterunt: quoddam verò aëuarium, quod à Mozambico eors cœperat comitari, cū se ab iis disiunxisset, postridie periit. A Lindè cū ad Cuamam peruentū esset, in ipso introitu fluminis re diuina peracta Consalvus à Lusitanis comitibus petiit primum, ut quoniam fines Manomotapæ ingredi inciperent, totum legationis suæ negotiū Domino suppliciter cõmendare ne grauantur: deinde ut æqui boniq; facerent, si reliqua tota nauigatione se, ut precibus vacaret, ab eorū conspectu atq; cõsuetudine remouisset: in rebus præsertim grauioribus consultò potissimùm Deo exoratoque opus esse. tum iubet in certa nauigii parte circa se prætendi cortinam,

*Consalvo
supplicā-
te tempe-
stas com-
primitur*

*Mingoaxan-
es Giloæ
rex.*

*Octiduum
quomodo
delituit
Consal-
uus.*

nam, ibique octiduo ipso delituit, cum semel tantum quotidie tosti ciceris pugillo, & exigua haustu frigida sese reficeret, & quicquid à precatione supererat temporis, in euoluendo libro consumeret, qui scriptas Sanctorum continebat vitas.

*Capita
quingen-
ta bap-
tismo lu-
strata.
Inhami-
or
rex.*

Octauo igitur die cum ad Senam (qui terminus navigationis erat) venissent, vicum sanè frequentem; ibi descensum est, nuntiusque à Consaluo ad Regem de suo aduentu in intima regni missus. à quo dum responsum expectat, interim Christianos aliquot inquilinos à peccatis per confessionem absolutos, à turpi concubinarum consuetudine ad sacras nuptias legitimasque traduxit, catechismum publicè docuit, & è Lusitanorum seruitiis ibidem capita fere quingenta baptismo lustrauit. Regem etiam Inhamioris, Regis Manomotape stipendiarium, tribus passuum millibus à vico Sena, cum aliquoties adisset, cohortationibus suis ita permouerat, vt se vnà cum vxore & liberis, quos habebat octo, libentissimè Christianum fore profiteretur. Sed Consaluus, partim quòd non habebat quem apud illum catechismi causa relinqueret, partim etiam ne Manomotape Regis animum offenderet, si priùs stipendiario ipsius quam ipsi Christiana sacra impertisset, Inhamioris regem vt potuit consolatus hortatusque, vt ipse cum suis Dei bonitate fretus in suscepto consilio permaneret; totam rem in tempus aliud distulit. Iamque alter mensis effluerat, cum Antonius Caiadus Lusitanus, qui morabatur in vrbe Regia Manomotapa, Legatus à Rege ad Consaluum aduenit Manomotapam perducendum. Consaluus sacrorum ornatu cum sacro lapide & calice in sarcinam colligato, sublatoque in humeros, se in viam dedit. Cum ad fluuios ventum erat, qui multi in ea regione sunt, si quidem vado superari possent, quamuis ad iugulum vsque pertingerent, transibat, elata manibus seu capite sarcina: sin minus, vasi ligneo impositum peramplo Consaluum, natantes ipsi propellentisque trajiciebant Cafres. sub noctem natalem Domini ad Chetuchin pagum haud longè à Manomotapa ventum est, factumque ter sacrum summa Lusitanorum animi voluptate. Inde Natalium feriarum octaua, cum urbem Manomotapam introissent, misit confestim Rex qui Consaluum cum muneribus viseret, auri pondere ingenti, vaccisque permultis, & famulatu ad ministeria quotidiana: quippe qui de Lusita-

*Consal-
uus quo-
modo flu-
uios tras-
mitte-
bat.
Rex mu-
nera mit-
tit Con-
saluo,
eique ho-
norem
habet.*

Lusitanis mercatoribus iam antè cognouerat, Consaluum non modò vitæ sanctitate virtutèque præstantem, sed etiã generis claritate ac nomine in primis esse conspicuum. Cõsaluus gratis actis, muneribusque repudiatis, ex ipso legato Regem cogniturum esse respõdit, quod genus auri quãre diuitias quæsiturus in ea loca venisset. Obstupuit ea animi magnitudine Rex, venientemque ad se deinde Consaluum tanta gratulatione & significatione honoris excepit, quanta neminem vnquam antea. Nam & in ipsa pene-ralia, quò nulli est aditus, introduxit, & assidente matre, considere Consaluum etiam in tapete iussit, Antonioq; Cãrdo è conclauis ianuã interprete adhibito, Rex quatuor cõtinuò sciscitatur, quot feminas, quid auri, prædiorũ, vacarum denique vellet, quas incolæ non minoris quàm aurũ ipsam estimare dicuntur. Cũ nihil se præter ipsum Regem respondisset optare, conuersus ad interpretem inquit Rex, Profectò necesse est, qui nihil horum accipiat, quæ à ceteris tantopere adamantur, longo interuallo à reliquis distare mortalibus: & nihilo minùs ad extremum multa benignè pollicitus, amantiſſimis verbis Consaluum domum remisit. Vbi dum ille manè rem facit diuinam, è principibus quidã prætereuntes cũ è foribus aspexissent in ara propolitam perelegantem MARIÆ sacratissimæ virginis imaginem, quam in tabula depictam ex India Consaluus aduexerat, specie decepti ad Regem deferunt, Consaluum egregia forma puellam apud se habere, hortantur vt ab illo deposcat. Haud surdis auribus dicta. Misit ille confestim, qui Consaluo renuntiaret, audisse se, illum vxorem secum adduxisse, vehementer cupere, vt eam sibi sisteret. Tum Consaluus tabulam pretiosa veste inuolutam ad Regem affert. Cuius desiderium quo magis exacuat, antequam tabulã detegat, præfatur illam esse effigiem matris Dei, cuius in ditione ac potestate sint omnes reges & Imperatores orbis terræ totius, tum denique tabulam aperit, Regis quoq; matre præ-sente. Rex imaginem veneratus, Consaluum etiam atque etiam obsecrat, vt eam sibi largiatur, domi habere se velle. Libenter verò Consaluus annuit: quin etiam ipsemet in regio cubiculo collocat, ibidemque quasi sacellum quoddã precandi causa peristromatis pretiosis exornat. Narrat qui inde venere Lusitani, noctibus deinceps circiter quinque, Reginam cœlorum ea ipsa specie, quam tabula ostenderet, diuina

*Marie
virginis
imago.*

*Regina
cœlorum
dormi-
tanti Re-
gi assi-
sit.*

diuina

diuina circumfusam luce, suauique splendore fulgenti gustissimo simul ac iucundissimo aspectu, dormitanti legi astitisse. quod ille matrem matri narrabat, rei nouitate reuoluerat attonitus, itemque Lusitanis, qui rem statim Consaluo renuntiabat. Postremò Rex Consaluum ipsum accersit, ait se mirum in modum angere, quòd sermonem Regine eius, quæ secum singulis noctibus loqueretur, non intelligeret. Cui Consaluus cum eam esse linguam diuinam dixisset, quam nemo cognosceret, nisi qui sacrosanctis eius Regine filii legibus pareret, quippe qui Deus esset, generisque totius humani redemptor, Rex in præsentia quidem, si minus verbis, vultu certe ac significatione se Christianum velle fieri ostendit: bidui deinde spatio interiecto per Antonium Caiadum Consaluum apertè denuntiavit, eorum esse se sibi matrique Christiana sacra suscipere: proinde ad se baptizandum quamprimum veniret. Consaluo tamen dies aliquot supersedere satius visum, dum Rex Christianæ fidei præceptis ac rudimentis imbuitur, quibus cum satis iam operam dedisse videretur, quinto circiter & vigesimo post aduentum suum die Consaluus Regem simul & matrem non

Rex cum matre baptizatur sine solenni pompa & gratulatione baptizatur. Regi Sebastiani, matri Mariæ nomen est inditum. Eo ipso die Rex Consaluo, quoniam aurum respueret, vacas centum donauit: ille ad Auronium Caiadum misit mactandas, ut in frustra dissectæ distribuerentur in pauperes. Quam eius liberalitatem ac beneficentiam populus ingenti admurmuratione probauit atque suspexit. Regem imitati trecenti fortissimè regni proceribus Christo sese pariter addixere. Hi nonquam à Consaluo latere discedebant, adferebantur etià dona Consaluo, lac, oua, butyrum, hœdi, aliæque id genus, quæ ille nec aliud genus carnis omnino gustabat; cocto denturabat milio quodam exiguo, herbisque, & siluestribus fructibus victitans. Iamque spectatæ vitæ morumque sanctimoniam studioque salutis humanæ tantam sibi summorum imperatorumque benevolentiam conciliauerat, tantosque in omnium animis motus effecerat, ut in Christianam religionem

Trecenti proceres Regem imitantur. vniuersa multitudo videretur incumbere, cum à Mauris quatuor potentibus & callidis viris, & apud Regem gratiosissimis, iisdemque veneficis, dæmonis instinctu Consaluo parantur insidiæ. Autor conspirationis fuit Mosambicanus Miniguames Mauricæ superstitionis antistes, siue, ut ipsi appellant,

Mauri quatuor Consaluo parant insidias.

lant, Cacicius. ij Regi partim coram ipsi, partim per idoneum interuentum valde sibi dolere demonstrant, quod tantum in capitis regniq̄ue discrimen vltro se ipse demiserit. Consaluum, cui tantum fidei & honoris habeat, missu Proregis India, terræq̄ue Sophalæ regulorum, ad explorandam Regis statum, sollicitandisq̄ue ad defectionem popularium animos aduenisse, vt motibus excitatis ipsi deinde, infesto exercitu subsequuti, Regē opprimāt. Addunt insuper fabulosa portenta, Consaluum veneficum esse terribissimum omnium & sagacissimum, varia veneficia ac medicamenta secum attulisse ad incolarum animos occupandos, Regēq̄; mactandū. quicumque caput suum aqua perfundi paterentur, conceptis præsertim verbis Lagariorum, (sic enim Lusitanos vocant) à Consaluo pronunciatis, confestim volentes nolentes in eius potestatem venire: id ipsum alibi contigisse. proinde videret etiam atque etiam Rex quod progredere, cui se suaq̄ue crederet. Si Consaluum abire permittat incolumem, fore vt ciues mutuis inter se cædibus amentes atque lymphati miserandum in modum grassentur atque concurrant. His aliisque id genus mendaciis onerato Regi, a dolensenti præsertim ac matri, facile persuasum est, vt Consaluum primo quoque tempore interficiendum curarent. Nec dum ea consilia eruperant, clandestinis agitata colloquiis, cum ad Antonium Caiadum Consaluus, Haud ignaro (inquit) mihi, nec imparato, mors instat ab Rege. Caiado autem ita incredibilis visa res, vt subridēs prorsus negaret. iamque dies aduenerat necis vel vitæ potius, qui dies natalis erat idem D. Susannæ virginis martyrisque: Consaluus ab Antonio magnopere petit, vt Lusitanos duos tresq̄ue ad se confestim accersat. Confessionē (inquit) illorum tuāq̄; simul excipere, & sacra Eucharistia hodierno die reficere vos omnino constitui: nec enim postea potero. Hos ille dū absentes euocat, Consaluus ad meridiē vsq̄; præstolatus, cū non adessent, consecratas cōsumpsit hostias duas, factisque eodem die Christianis circiter quinquaginta, vestem iis ad corporis cultum, rosaria ad precandum diuisit. Lusitanos verò sub vesperam redeuntes, confessionis Sacramento, quoniam Eucharistiæ non licebat, purgatos, mira vultus hilaritate animiq̄ue tranquillitate animabat inscios quid Consaluus conditum haberet in animo. Iisdem sacerorum apparatus dat in ædes Antonii deferendū. Ipse linteatus

*Consaluo
morsu
sua præ-
scius.*

*50. sunt
Christi-
ani.*

teatus cum effigie Crucifixi domi remansit, reuertentique
 rursus Caiado, pectus hominis manu leniter apprehendens,
 Antoni Caiade (inquit) profecto paratior ad mortem ob-
 eundam ego sum, quam ipsimet inimici ad inferendam: Re-
 gi autem ac matri libenter ignosco: Maurorum quippe ar-
 tificiis ac dolis inducti sunt. Hæc ille serena facie atq; hi-
 lari cum dixisset, Antonius ab eo digressus, tamen si vix fieri
 posse putabat, vt Rex tam nefario scelere sese obstringeret;
 tamen, quoniam ex recenti quodam sermone, eius animum
 exulceratum, contra quam existimasset, offenderat; famu-
 los duos ad Consaluum custodiendum ea nocte misit, à qui-
 bus ea, quæ sequuntur, accepta sunt: Consaluum, cum secus
 hospitium in area ad multam noctem, quasi è corporis cu-
 stodia exire gestiendi mora nimis longa videretur, ita citatis
 gressibus ambulasset, oculis semper intentis in cælum, ma-
 nibus modò sublati ad sidera, modò Crucis in figuram ex-
 tensis, ducens ex intimo corde suspiria; suum denique tugu-
 rium subiisse, habitaque coram Christi simulacro oratione,
 quod vnum solatium illi supererat, in arundineum stratum
 decubuisse, & in somnum incidisse iustorum: id enim ex in-
 fidiis conspicati satellites octo circiter, ilico irrumpunt: in
 iis barbarus nobilis nomine Mocrumes, qui sæpe cum Cõ-
 saluo conuiuium inierat, iacentis pectus opprimit insidens:
 arreptum inde pedibus brachiisque, humo tollunt alii qua-
 tuor: sublato collo, reliqui duo funem iniiciunt, quo vtrin-
 que adducto, Consalvus expressam ex ore naribusque ma-
 gnâ sanguinis copiam effudit, & spiritum simul DEO
 Domino reddidit. Tum verò CHRISTI simulacro sa-
 crilegii manibus comminuto, defuncti corpus recte ligatū,
 attractumque interfectores in præterfluentē Monsengel-
 sem deiiciunt, ne videlicet (quod Mauri confinxerant) ca-
 dauer ipsum tam malefici hominis sub dio relictum veneni
 sui tabe cunctos inficeret. Hunc habuit exitum pia Con-
 salui legatio: quo sublato, Rex eadē sæuitia percitus Chri-
 stianos pariter quinquaginta, quos ille extremo die suo pe-
 pererat Domino, magistri donis exutos iubet occidi. Id si-
 mul atque cognitum est, regni proceres, quos Encoles vo-
 cant, rei atrocitate permoti, consensu conueniunt Regem,
 & aiunt: Si hominibus hisce mors idcirco debetur, quod a-
 quam infundi capitibus suis à Consaluo permiserint, eadē
 & omnium nostrum, & verò tua quoque causa Rex est, om-
 nibus

*Marty-
riū Con-
salui.*

*Regis fu-
ror, &
quomodo
repressus*

hibus vno eodemque letho occumbendum. Quia denuntiatione repressus Regis furor cum aliquantulum resedisset, eum biduo post Lusitani quoque adeunt, docent quam graui scelere sese obligauerit: terrores insuper addunt, non Deum modo indignam innocentissimi viri necem debitis poenis, sed etiam homines ipsos nobilissimi, bello atque armis vlturos. Ad ea Rex diligenter excusare sese, culpam in suosores impulsoresque rejicere, magnum perpetrati facinoris dolorem ostendere, denique ut factis verba consentiant, e quatuor consiliariis duos confestim interficit: nam reliqui duo, quorum alter fuit princeps nefarii consilii Minguames, rem odorati, mature diffugerant; qui tamen, quod summa diligentia conquirebantur, nequaquam euasuri potentissimi Regis manus existimabantur. Hisce rebus perlatis in Indiam, Antonius Quadrius ei provinciae pro Societate prepositus, ad ipsum vehementer optante Prorege, idoneam nauigandi tempestatem expectabat, ut Socios aliquot Manomotapa mitteret ad cepta promouenda, quae felicem omnino progressum habitura sperabant, eius Ecclesiae fundamentis tam innocenti castoque sanguine positus.

MALACA.

In vrbe Malaca, (quae in Orientem distat ab Goa mensura ferme quatuor nauigatione) inter Mauros ethnicoque posita, (auream Chersonesum antiquis aiunt fuisse) Societatis item Collegium Regis Lusitaniae sumptibus alitur, in eodem & iuuentutis instituenda, & promulgandi Euangelii munibus occupatum. Baptizatus est praeter ceteros nuper barbarus quidam insignis vir nomine Bandara, iuri ethnico dicendo prepositus. is multos e suis ipsumque filium vna secum ad baptismum adduxit, qui Christiana rudimenta sane breui ac feliciter didicit. Conuersus est etiam superioribus annis Iudaeus quidam, qui ab ipsa vrbe Roma usque contenderat, in primis eruditus, multis concertationibus de religione cum Sociis habitis.

MALUCI REGIO.

In Malucensi regione complures insulae numerantur: quarum quae Ternates vocatur, habet ipsa quoque Collegium frequens, ex quo in omnes illas provincias operarii dimittuntur: quorum industria quam plurimi ad Christum accessere. In iis Bazani insulae Regulus, Regis Maluceni gener, anno 1558 Mauricis sacris desertis Christiana suscepit,

Regem commissis poenitent.

Bandara vir insignis baptizatus Iudaeus quidam eruditus conuertitur.

Ternates Insula. Regulus Bazani cum suis Christo credit.